

*До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
у Національному університеті
«Одеська юридична академія», м. Одеса*

В І Д Г У К

**офіційного опонента на дисертацію ЗАГОРОДНЬОГО ІГОРА
ВІКТОРОВИЧА, підготовлену на тему «Розслідування злочинів,
пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень» та подану на здобуття
наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09
– кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність, «081 – Право» (Одеса, 2018)**

Актуальність теми дисертаційного дослідження пояснюється декількома обставинами.

По-перше, динаміка злочинності, зміни її структури й характеру, зростання кількості злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, ставлять перед наукою завдання, спрямовані на розробку новітніх прийомів, методів і засобів протидії таким кримінальним явищам. Тому оптимізація процесу розкриття і розслідування злочинів означеної категорії зумовлена, у першу чергу, потребами практики і є важливою проблемою, яка постає сьогодні перед криміналістичною наукою.

По-друге, реформування кримінального процесуального законодавства, правоохоронної та судової системи передбачає запровадження ефективної системи протидії цим кримінальним проявам, розробку і впровадження в практику нових сучасних криміналістичних методик розслідування, спрямованих на оптимізацію слідчої практики у розслідуванні окремих видів злочинів, зокрема, й розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, дослідженню яких і присвячена надана на рецензування дисертаційна робота І. В. Загороднього.

По-третє, на сьогодні у вітчизняній криміналістиці окремі питання методики розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, залишаються недостатньо висвітленими й вимагають наукового аналізу у контексті змін соціально-економічних умов та оновлення

кримінального процесуального законодавства» (с.15). Більше того, результати анкетування слідчих та оперативних працівників показали, що кожен п'ятий з опитаних серед основних проблем, які знижують ефективність розслідування злочинів цієї категорії, вказав на недосконалість та недостатню розробленість наявних методик розслідування (с. 21).

Викладене й визначило вибір дисертаційного дослідження та дозволило віднести досліджувані проблеми до актуальних. Зрештою, автор дисертації досить переконливо доводить наукову і практичну значущість обраної ним теми дослідження, виявивши, що ця проблема комплексно спеціально не досліджувалась й вона потребує розробки та глибокого осмислення.

Тематика підготовленої дисертації узгоджується із планом науково-дослідної роботи кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» «Комплексне дослідження забезпечення ефективності досудового провадження» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0115U002495) як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та прикладні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671), а також планом науково-дослідної роботи кафедри криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретико-прикладна концепція протидія злочинності криміналістичними методами і засобами» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842). Метою запропонованого дисертаційного дослідження є «подальша розробка теоретичних основ та формулювання практичних рекомендацій щодо розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень» (с. 16).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Під час виконання дисертаційної роботи відповідно до поставленої мети і вирішуваних завдань було застосовано систему загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціально-наукових методів пізнання (методи ґносеології, а також логіко-юридичний, герменевтики, соціологічний, статистичний та інші методи). Емпіричну базу дослідження складають результати анкетування 128 слідчих Національної поліції України в Одеській, Рівненській, Волинській, Миколаївській областях, а також опрацювання 347 кримінальних проваджень щодо злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень (с. 18).

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукова новизна одержаних результатів розглядуваної праці полягає в тому, що подана дисертація є одним із перших криміналістичних досліджень методики розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень в умовах дії нового кримінального процесуального законодавства (с. 18).

Здійснений аналіз змісту даного дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок про наявність певних елементів наукової новизни. На наше переконання, найбільш суттєвими науковими положеннями у пропонованій дисертації є:

- розроблення та пропонування комплексної криміналістичної класифікації злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень;
- визначення й дослідження системи обставин, які підлягають встановленню під час розслідування злочинів досліджуваної категорії з урахуванням положень нового кримінального процесуального законодавства;
- вдосконалення структури й змісту криміналістичної характеристики таких злочинів;

- виокремлення та характеристика системи завдань, які підлягають вирішенню у типових слідчих ситуаціях розслідування досліджуваних злочинів;
- визначення та пропонування конкретних алгоритмів вирішення слідчих ситуацій розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень;
- визначення типової системи та функціональної спрямованості окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів досліджуваної категорії та ін.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні положення та висновки, що сформульовані у дисертації відображено у 10 публікаціях, у тому числі 5 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджений Міністерством освіти і науки України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, та 4 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях. Результати дисертаційного дослідження належним чином апробовані на міжнародних, всеукраїнських та інших заходах (с. 21).

Головні положення розглядуваного дисертаційного дослідження мають логічну структурну побудову. За своєю структурою дисертаційна праця складається із вступу вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (203 найменування) та 7 додатків (24 сторінки). Загальний обсяг дисертації становить 242 сторінки, з яких основного тексту – 195 сторінок.

У першому розділі дисертації *«Криміналістичний аналіз злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень»*, який складається з трьох підрозділів звернено увагу на сучасний стан наукової розробленості вказаної проблематики, надано криміналістичну класифікацію таких злочинів, а також запропоновано їх криміналістичну характеристику. На думку дисертанта, вітчизняні наукові дослідження не охоплюють усіх

актуальних, на сьогодні, аспектів розслідування розглядуваних злочинів, особливо з урахуванням нових положень кримінального закону і кардинально оновленого кримінального процесуального законодавства. Наукового обґрунтування потребує розгорнута криміналістична класифікація злочинів цієї категорії, уточнення змістовно-описової частини окремих елементів криміналістичної характеристики таких злочинів, а також типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування. Більше того, прийняття нового кримінального процесуального законодавства вимагає перегляду раніше напрацьованих положень щодо організаційно-тактичних аспектів проведення слідчих (розшукових) дій, а також розроблення типової системи та особливостей проведення негласних слідчих розшукових дій щодо злочинів цієї категорії (с. 34).

Автором обґрунтовується, що під час розробки методики розслідування злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень, доцільним є використання класифікації злочинів, побудованої як на підставі кримінально-правових критеріїв, так і з використанням суто криміналістичних ознак. У цій частині роботи дисертантом також сформульовано розгорнуту криміналістичну класифікацію таких злочинів, зазначається, що таку класифікацію доцільно проводити за ознаками, які характеризують місце, час, обстановку, спосіб готування, вчинення та приховання цих злочинів, їх наслідки, психічне ставлення винного до вчиненого діяння, особистість злочинця та потерпілого, їх взаємостосунки до вчинення злочину (с. 39-45). Запропонована класифікація дозволяє конкретизувати коло обставин, що підлягають встановленню, сприяє оптимізації процесу досудового розслідування і вирішення завдань кримінального провадження (с. 84), виступає основою побудови ефективних окремих криміналістичних методик розслідування таких злочинів.

Дисертантом також визначено й досліджено структуру та зміст криміналістичної характеристики таких злочинів, на думку дисертанта, основними елементами такої характеристики виступають: місце, час,

обстановку вчинення злочину; спосіб підготовки, вчинення та приховання злочину; наслідки злочинних дій; слідова картину злочину; мотив і ціль вчинення злочину; особливості особи злочинця; особливості особи потерпілого, його поведінки та взаємовідносин зі злочинцем (с. 49).

У другому розділі *«Організація початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень»*, який складається з двох підрозділів, визначено систему обставин, які підлягають встановленню під час розслідування злочинів цієї категорії, а також типові слідчі ситуації та версії початкового етапу розслідування. На думку дисертанта, обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні таких злочинів, визначаються виходячи з положень як кримінально-процесуального (ст. ст. 91, 485 КПК України), так і кримінального законодавства (статті 121, 122, 123, 124, 125, 128, 345, 345¹, 346, 350, 377, 398, 405, 406 КК України), що визначають кримінально-правові ознаки злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень. Автором визначено й охарактеризовано вісім груп обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні таких злочинів (с. 92-102). Обґрунтовується, що найбільш доцільним, простим та ефективним для використання у практичній діяльності буде розподіл слідчих ситуацій початкового етапу розслідування розглядуваних злочинів за критерієм повноти інформації про подію злочину та особу потерпілого і злочинця, що є у слідчого (с.117). Запропоновано вирізняти три типових слідчих ситуації під час розслідування розглядуваної категорії злочинів, окреслено типові слідчі версії та алгоритми слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій по їх вирішенню (с.117-129).

Третій розділ *«Тактичні особливості початкового етапу розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень»* складається з двох підрозділів, у яких визначено тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також форми та напрями використання спеціальних знань під час розслідування злочинів цієї категорії. На думку здобувача,

методика розслідування нанесення тілесних ушкоджень передбачає проведення на початковому етапі насамперед таких слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, як допит потерпілого, освідування і огляд одягу потерпілого, огляд місця події, огляд речей (знарядь злочину), допит свідків, затримання і особистий обшук підозрюваного, допит підозрюваного, освідування і огляд одягу підозрюваного, обшук за місцем проживання (роботи) підозрюваного, пред'явлення підозрюваного до впізнання, проведення судово-медичної, криміналістичних та інших експертиз (с. 131). Розглянуто особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування розглядуваної категорії злочинів. Обгрунтовано, що основними процесуальними формами використання спеціальних знань при розслідуванні нанесення тілесних ушкоджень є: 1) самостійне використання спеціальних знань слідчим; 2) участь у кримінальному провадженні спеціаліста; 3) проведення судової експертизи (с. 172). Визначено та досліджено основні напрямки, форми й особливості застосування спеціальних знань з метою оптимізації розкриття та розслідування таких злочинів.

Завершують основний текст роботи висновки до дисертації, які відповідають висновкам у авторефераті. Основний зміст вказаних розділів повно представлений у авторефераті дисертації.

В цілому дисертаційне дослідження І. В. Загороднього має належний ступінь обгрунтованості сформульованих висновків та наданих пропозицій щодо розроблення концептуальних основ розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень та удосконалення практики їх реалізації. Наукові висновки та пропозиції підтверджені емпіричними, статистичними, інформаційними та іншими даними. Автором використано значне коло літературних джерел із опанованої проблематики (203 найменування).

Автореферат дисертації ґрунтовно відображає її зміст, надає відповідне уявлення про теоретичну і практичну значущість рецензованої дисертаційної праці.

Все зазначене дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову роботу, відповідний теоретико-методологічний рівень, самостійність її підготування, наявність певних елементів наукової новизни. В цілому загальна позитивна оцінка розглядуваної роботи І. В. Загороднього дозволяє звернути увагу й на окремі дискусійні положення, а також висловити зауваження:

1. Рецензоване дисертаційне дослідження присвячене проблемам розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень. Так само визначено й предмет дослідження (с. 17). Разом із тим, об'єкт дослідження (с. 17) дисертант визначає як «діяльність із вчинення та розслідування злочинів проти життя та здоров'я особи». На наш погляд, потребує уточнення об'єкт дослідження, оскільки сам здобувач (с. 35, 36) вказує, що Кримінальний закон передбачає достатньо широке коло діянь, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень, і злочини вказаної категорії пропонує поділяти на дві групи: а) злочини, передбачені розділом II КК України (злочини проти життя та здоров'я особи) (ст. ст. 121; 122; 123; 124; 125; 128); б) інші двооб'єктні злочини, що посягають на інші охоронювані законом правовідносини, однак супроводжуються нанесенням тілесних ушкоджень різної тяжкості (ст. ст. 345; 345-1; 346; 350; 377; 398; 405) (злочини проти авторитету органів державної влади, журналістів, правосуддя, встановленого порядку несення військової служби тощо). У цьому сенсі має місце звуження об'єкту дослідження, оскільки поза межами наукового аналізу залишається друга група злочинів, визначених дисертантом. Такий підхід дещо звужує об'єкт дослідження, що потребує певного його уточнення, оскільки у представленій роботі мова йде про більш широке розуміння об'єкта дослідження;

2. У підрозділі 1.3 дисертації значна увага приділена проблемам побудови та використанню криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень. Необхідно погодитись з автором у тому, що практичне ж значення цієї категорії полягає в тому, що вона слугує базою для висування слідчих версій про коло осіб, серед яких

потрібно шукати злочинця, про конкретну особу, що вчинила даний злочин, про найважливіші обставини розслідуваного злочину, про джерела доказів і місця їх знаходження (с. 49). Тому важко уявити практичну значущість криміналістичної характеристики для всіх видів злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень. На наш погляд, бажано було б більше уваги приділити у роботі дослідженню кореляційних залежностей між окремими елементами криміналістичної характеристики таких злочинів. Хоча у висновках дисертант досить слушно зазначає, що вивчення і подальше врахування особливостей криміналістичної характеристики злочинів цієї групи, взаємозв'язків і взаємозалежностей її елементів надає змогу правильно обрати методи, прийоми і засоби розслідування, визначити послідовність слідчих (розшукових дій), всебічно, повно й неупереджено дослідити усі обставини кримінального провадження, забезпечити розкриття і розслідування злочинів зазначеної категорії (с. 84);

3. У розділі 2 дисертації автор застосовує термін «початковий етап розслідування». У цій частині роботи дисертант розглядає питання, пов'язані із внесенням відомостей до ЄРДР, визначенням обставин, що підлягають встановленню, формуванням типових ситуацій та версій. На сьогодні у кримінальному процесуальному законодавстві вжито термін початок досудового розслідування (ст. 214 КПК України). Якщо використовувати термін «початковий етап розслідування», то виникає питання про його межі, про його початок і завершення, кількість інших етапів, їх назви, зміст та межі цих подальших етапів розслідування. Тому зазначені проблеми потребують, на нашу думку, додаткової аргументації дисертантом;

4. Певна увага у роботі приділена використанню спеціальних знань при розслідуванні досліджуваних злочинів. Необхідно погодитись з автором у тому, що ефективність розслідування таких злочинів значною мірою залежить від уміння слідчого тактично грамотно застосовувати спеціальні знання, навички і науково-технічні засоби для отримання доказової і орієнтуючої інформації як самостійно, так і з залученням спеціалістів та

експертів (с.191). Важливим напрямком застосування спеціальних знань під час розслідування цієї групи злочинів, як вказує автор, є проведення судових експертиз, зокрема: судово-медичної (живих осіб, трупу, речових доказів); судово-психіатричної; наркологічної; судово-психологічної; криміналістичних, у тому числі, як зазначає здобувач, геноідентифікаційної експертизи. Головним завданням такої експертизи є ідентифікація конкретної особи на основі генетичної інформації, що є в біологічних частинках – шматочках шкіри, а також у рідинах – слині, крові, поту. Під час проведення цих експертиз аналіз ДНК дозволяє достовірно встановити їх приналежність конкретній особі (підозрюваному, потерпілому) (с.183,184). На жаль, дана проблема у дисертаційній роботі залишилася фактично недослідженою, тому, на наш погляд, потребує додаткового обґрунтування автором.

5. На с. 18 дисертації наведено інформацію про емпіричні дослідження, а у додатках надані зведені дані анкетування та опитування практичних співробітників (с. 225-231). Разом із тим, до емпіричної бази дослідження автором віднесено результати узагальнення 347 кримінальних проваджень щодо злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень, але не вказано, за якими конкретно категоріями (видами) злочинів та за якою програмою таке узагальнення відбувалося. Окрім того, було здійснено анкетування 128 слідчих та працівників оперативних підрозділів Національної поліції України, у підсумковій таблиці наведено результати їх опитування, але чомусь у тексті ці показники майже не зустрічаються. Разом з тим, слід зауважити, що питання у запропонованій анкеті є досить змістовними та інформативними, тому врахування та аналіз відповідей на них могли би значно покращити зміст роботи, проілюструвати окремі теоретичні положення, зробити їх більш обґрунтованими та переконливими.

Сформульовані зауваження, у переважній більшості, мають дискусійний характер і тому, суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи.

Все викладене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційне дослідження «Розслідування злочинів, пов'язаних із нанесенням тілесних ушкоджень» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем, розв'язує конкретне наукове завдання, є актуальним, завершеним і таким, що має теоретичну і практичну значущість.

Таким чином, дисертаційне дослідження відповідає вимогам п.п. 9, 11, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а також Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН № 40 від 12.01. 2017 р., а його автор Ігор Вікторович Загородній заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент -

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
заслужений юрист України
16 квітня 2018 року

В. М. Шевчук

Підпис	<i>Шевчука В. М.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Нач.ВК	<i>[Signature]</i>
•16•	04. 2018 р.